

Een Laatste Oordeel?

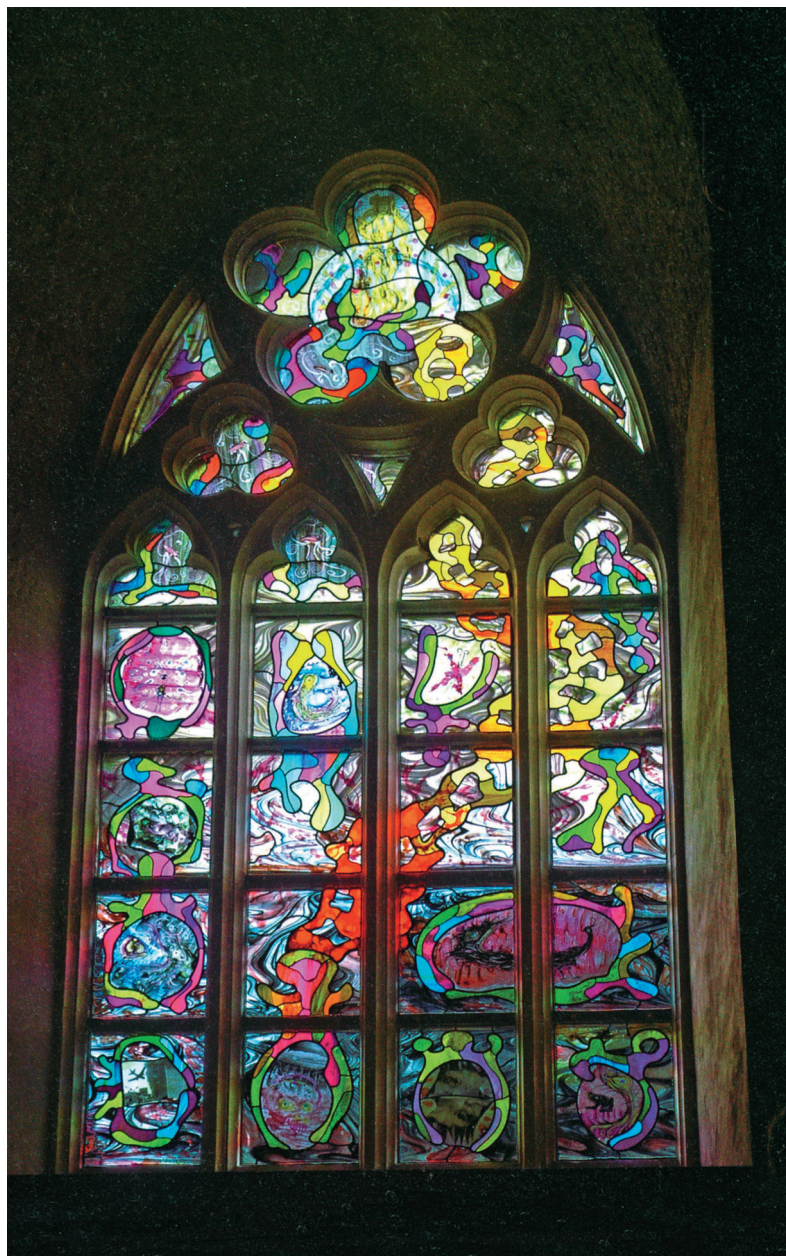
Nieuw raam in de Sint-Jan

Ed Hoffman

Te voet op weg langs de route naar Santiago de Compostella bereikte ik op een avond in het zuiden van de Auvergne: Conques. Na een halsbrekende afdaling stond ik opeens, doodmoe, voor de drempel van een grootse Romaanse abdijkerk. Boven de centrale toegangspoort, boven de ingang naar dit Godshuis, is daar als een finale waarschuwing het Laatste Oordeel uitgehouwen. Een grote boertige Christus leidt er met twee grove werkmanshanden het verkeer der zielen de eeuwigheid in: met zijn rechter wijst hij de zaligen de hemelpoort en met zijn linker de verdoemden de hel. Het reusachtige reliëf, honingkleurig oplichtend in de westelijke avondzon, pepert de vermoeide pelgrim, vóór hij het Godshuis betreedt, nog één keer in, dat hij zelf verantwoordelijk is voor de gang van zijn levensweg.

Een klassieke indeling?

Met Pasen onthulde de bisschop boven de toreningang van onze kathedrale Sint-Jan een mooi fors raam van Marc Mulders. Volgens deze katholieke Tilburgse kunstenaar heeft hij er in een klassieke indeling het Laatste Oordeel afgebeeld: onderin de hel, daarboven het vagevuur waar de zielen die lichtjes gezondigd hebben tijdelijk gelouterd worden, en helemaal bovenin de hemel. Weliswaar schetst Dante met zijn Goddelijke Komedie hoe hij door een dergelijke trits van Inferno, Purgatorio en

'Het Laatste Oordeel' van Marc Mulders. (Foto in diens publicatie over het raam)

Christus troont op de regenboog.
Bovenste gedeelte van het raam.
(Foto in de publicatie van Marc
Mulders over het raam)

Paradiso reist, maar met een Laatste Oordeel heeft dat niks te maken. Een Laatste Oordeel is een láát-ste oordeel en een vagevuur heeft daar niets meer te zoeken. Van een klassieke driedeling was er bij dit einde van de aardse geschiedenis daarom nooit sprake. Enkel van de dualiteit van hemel en hel.

Een bescheiden Christus?

Mulders baseert zich terecht op de tekst van het evangelie van Mattheus: ‘Wanneer de Mensenzoon komt, bekleed met zijn heerlijkheid en rondom Hem alle engelen, dan zal Hij plaats nemen op de troon van zijn heerlijkheid’. Maar vervolgens beeldt hij boven in zijn raam Christus zo klein, zo verkleumd en zo zielig af, dat er volstrekt geen sprake is van die bekleding en die troon van heerlijkheid.

De kleding is een lendendoekje en de troon een kleurloze regenboog. De kunstenaar verdedigt zich voor deze bescheidenheid met de opvatting dat God slechts gevonden wordt door degenen die Hem zoeken, maar bij een Laatste Oordeel valt er niets te zoeken: iedereen dient gewoon voor de rechterstoel van een overweldigende Christus te verschijnen! Volgens plebaan Van Rossem kenmerkt de bescheiden verbeelding van God hier de nieuwe plaats van het geloof in een geseculariseerde samenleving. Hij vergeet, dat er in de verhalen van het Laatste Oordeel natuurlijk nooit sprake kan zijn van een tweedeling, waarbij een paar gelovigen voor een kleine zielige rechter moeten verschijnen, en de grote ontkerstende meerderheid gewoon door zal kunnen leven.

De juiste plek?

Het nieuwe raam is boven de luidpoort geplaatst: de perfecte plek! Mulders wijst er terecht op, dat we vanuit het westen, waar de zon ondergaat, de kerk binnentreden naar het altaar en naar het oosten, waar het Licht der wereld op het einde der tijden gezeten op een regenboog zal verschijnen. Boven de westelijke toegangspoort, dat is, zoals ook in Conques, inderdaad de klassieke plaats voor een waarschuwend afbeelding van het allerlaatste! Maar in feite is er bij de Sint-Jan sprake van een paradoxale situatie. Wanneer men, onder de voorstelling door, de kerk binnengaat, valt er helemaal niets te zien; het gaat immers om een glas-in-lood raam. Pas als we tegen de avond de Sint-Jan verlaten, toont het raam, doorschijnen van de late zon, al zijn pracht met bovenin dan dat zielige Christusje. En misschien is dát wel symbolisch voor de huidige toestand in het katholieke Nederland: dat de mensen, die de kerk verlaten, als ze goed kijken, nog even die makkelijk te negeren zoon van god verkleumd op die kleurloze regenboog zien zitten.

Een slingerende trap?

Mulders heeft de voorstelling tot een eenheid gemaakt door vanuit de donkere hel een soort wapperende trap als een wervelkolom langs het vagevuur naar de lichtende hemel te laten opstijgen. In het Oude Testament komt de Jakobs ladder voor waarover engelen tussen hemel en aarde, omhoog en omlaag, heen en weer gaan. In de Oosterse Kerk vertelt men van de ladder van Johannes Klimakos, die de monniken, al dan niet vergeefs, proberen te beklimmen om in het hiernamaals hun eeuwige geluk te gaan smaken. Hoewel het hier in het raam een mooi beeld is om de zielen der mensen te laten dalen en klimmen, heeft ook dit niets te maken met de klassieke iconologie van het definitieve Laatste Oordeel.

Een symbolisch raam?

Ondanks mijn mening, dat er helemaal geen Laatste Oordeel is afgebeeld, vind ik het een prachtig subtiel getekend en gekleurd venster. Het is bovendien, zoals gezegd, symbolisch voor de tegenwoordige stand van zaken in de Katholieke Kerk van Nederland. Want loop rond door onze Sint-Jan en kijk en vergelijk de verschillende ramen! Zie, hoe in het zuidertransept schreeuwlelijk gekleurde bladzijden uit het negentiende-eeuwse neogotische prentenboek triomfantelijk de terugkeer van de roomsen in het gebouw rondbazuinen. Hoe rijper gekleurde vensters met de afbeeldingen van de zeven sacramenten in de zijbeuken een meer volwassen tevredenheid laten zien. Hoe de naoorlogse

ramen van Pieter Wiegersma en Marius de Leeuw, in de doopkapel, in de Mariakapel en vooral in het noordertransept, als een laatste hardgekleurde stuiptrekking van het Rijke Roomse Leven zijn te interpreteren. Hoe de volstrekt misplaatste kleine glas-in-beton ramen in enkele kapellen de stuurlaansheid van de katholieken daarna symboliseren. Loop rond door de kathedraal en bekijk al die ramen en pauzeer tenslotte voor de westelijke kerkuitgang onder de luidpoort. Stel uw kijker scherp en geniet van de grillige tekenhand en de beeldende fantasie van Marc Mulders en van de bescheiden zachte kleurenpracht van zijn door de ondergaande zon doorschijnen avondlijke wereld. Verlaat daarna de kerk.

Jheronimus Bosch?

Ondanks de opzet van de maker toont het raam dus geen klassiek Laatste Oordeel. Via een symbolisch alfabet met irissen, die zich boven omhoog naar de hemel openen en beneden ondersteboven als hellemuilen ellende uitbraken, vertelt de kunstenaar enerzijds van het eeuwige heil en anderzijds van het duivelse op aarde.

In zijn door Mulders fascinerend geïllustreerde bundel over zijn veertien levensgidsen, *Waarom komt U ons hinderen*, schrijft de eveneens katholieke Willem Jan Otten: ‘Als de schepper van een kunstwerk een gelovige christen is, dan voegt hij een dimensie toe aan zijn kunst, die we kwijt zijn geraakt. Wat hij ook maar bedenkt, als doorvorsor van de menselijke natuur en dus van zichzelf: het speelt zich af op een toneel waar zich óók, en gelijktijdig, het schandaal voltrekt van de God die, toen hij mens werd, dood moest.’

De kleine Christus, die hier schuchter zijn wonden toont, heeft Mulders overigens overgenomen van een prent van Alart Duhamel, die vlak voor 1500 bouwmeester was van de Sint-Jan. Duhamel baseerde die afbeelding waarschijnlijk op een schets of een schildering van zijn tijdgenoot Jheronimus Bosch. En nu lijkt van alles op zijn plaats te vallen. Ook bij de zogenaamde Laatste Oordelen van Bosch is er eigenlijk geen sprake van een verbeelding, zoals die conform een eeuwenlange traditie en het evangelie van Mattheus gewoonlijk getoond werd. Ook bij Bosch zien we steeds een kleine zielige Christus hoog boven een aarde die door duivels als door een zondvloed wordt overstroomd en volledig in de greep is van het kwade. Een wereld vol bizarre symbolen van door onszelf geschapen ellende. Zoals ook Marc Mulders dat uitbeeldt door, linksonder in zijn raam, een vliegtuig een van de Twin Towers te laten binnenvliegen.